

OILAVIY MUNOSABATLAR MUAMMOSINING IJTIMOIIY- PSIXOLOGIK ASOSLARI

Xo'jamurodova Farzona
Termiz davlat pedagogika instituti talabasi
Xolova Mohigul Shavkatovna
Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Oilaviy muammolar - bu ikki yoki undan ortiq tomonlar bir-biriga mos kelmaydigan deb qabul qilingan yoki ifodalangan holatlar. Ular muntazam ravishda kundalik hayotimizning turli sohalarida paydo bo'lishi mumkin va agar ular to'g'ri muomala qilinsa, o'zgarishlarga va yangi munosabatlarga erishish uchun ijobiy bo'lishlari mumkin.

Kalit so'zlar: jamiyat, er-xotin, janjal, oiladagi nizolar, erkinlik, kechirimlilik

Oiladagi nizolarni hal qilish usullari asosan jamiyatning muayyan hujayrasi doirasida qanday janjal yuzaga kelganiga bog'liq. Ota-ona munosabatlari va nikoh tushunchalari bolalarda bo'lgan oiladagi nizolar juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishining fikrlari yoki istaklari bilan to'qnashganda, natijada ular umumiy yo'nalishni topishni istashganida, oiladagi nizolarni tabiiy jarayon deb biladi. Hatto janjallar janjal paytida janjallashishlariga qaramay, janjallar er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin. Birinchidan, agar er-xotinlar janjallashayotgan bo'lsa, demak, ular bilan baham ko'radigan narsa bor. Va odamlar har doim ham umumiy mulkni emas, balki erkinlikni, shaxsiy hududni, bolalarni va boshqalarni baham ko'rishadi. Boshqacha qilib aytganda, er-xotinlar janjal mavzusi ular uchun muhim bo'lgan taqdirdagina janjallashadilar. Bundan tashqari, qarama-qarshi tomon bilan janjallashishni istamagan odam mojaro yuzaga keladi. Bunday paradoks: odamlar o'zlariga zarar etkazmasdan, bir-birlarini xafa qilishni istamasliklari sababli janjal qilishadi. Ikkinchidan, mojaro shuni ko'rsatadiki, er-xotinlar hali ham o'sha yo'lda harakat qilishmoqda. Mojaro - bu ikki kishi borishga tayyor bo'lgan yo'lning yo'qligi. Aynan janjal paytida ular uni topishga harakat qilishdi. Bu shuni anglatadiki, odamlar birgalikda harakat qilishni istaydilar, shuning uchun ular hozirgacha eng yaxshi variant deb o'ylagan narsani bir-birlariga majbur qilish uchun juda ko'p harakat qilishadi. Psixologlar oilaviy janjallarni normal holat deb bilishadi. Qarama-qarshiliklar tufayli er-xotinlar bir-birlarini yomon ko'rishni boshlaydilar, hatto undan ham ko'proq ajralishadi. Shuning uchun har doim paydo bo'ladigan oiladagi nizolarni qanday hal qilish masalasi juda muhim bo'lib qoladi. Odamlar janjallashishi tabiiy, ayniqsa bu odamlar turmush o'rtog'i va mehribon sherik bo'lsa.

Sizning munosabatlaringizda hech qachon janjal bo'lmaydi deb umid qilish ahmoqlikdir, chunki dunyoda bir xil ikkita odam yo'q. Siz qanchalik yaqin va sevikli bo'lishingizdan qat'iy nazar, har doim sizning fikringiz sherikingiz bilan mos kelmaydigan savollar mavjud. Odamlar odatda bahsli masalalarni qanday hal qilishadi? Ular qichqiradi, tanqid qiladi, qoralaydi, janjal qiladi, hatto idishlarni sindirib, yugurib keladi. Hech kimga sir emaski, muammolarni hal qilishning bunday usullari nafaqat sevuvchilarning munosabatlarida iz qoldiradi. Biroq, odamlar ba'zi bir tushunchalar bo'yicha kelisha olmasalar, hamma qichqiradi va qichqiradi. Ammo bitta haqiqatni yodda tutish kerak: qichqirganni eshitish mumkin emas! Shuning uchun janjal va qichqiriqdan so'ng, sheriklar bir-birlari bilan tinch ohangda muloqot qilishni boshlamaguncha, muammo hal qilinmaydi. Oiladagi nizolarning turlari. Nizolarning eng keng tarqalgan tasnifi:

1. Konstruktiv to'qnashuvlar. Turli sabablarga ko'ra bunday to'qnashuvlar mavjud, ammo ularning yechimi ikkala uzumchiga qoniqish hissi tug'diradi, boshqacha qilib aytganda, bu o'zaro kelishmovchiliklarni hal qilish uchun kelishuvga aylangan. Bu yosh oilada yoki uzoq yillar tajribaga ega oilada nizo bo'ladimi, natijasi doimo gullab yashnaydi.

2. Yomon nizolar. Bunday to'qnashuvlar juda xavflidir, chunki ularning natijasi ikki tomonni qoniqtirmaydi va ko'p yillar davomida davom ettirishga, nikohlari bilan qoniqish hisini kamaytirishga, uzoq vaqt yoqimsiz depozit qoldirib ketishga majbur qiladi. Bunday to'qnashuvlarning tez-tez takrorlanishi ajralishga olib kelishi mumkin. Oilaviy mojaro yuzaga kelishining sabablari bor ko'p miqdorda, chunki nikoh nafaqat qo'shma uyni saqlash va farzand ko'rish, balki ularning istaklarini ro'yobga chiqarish, ehtiyojlarini qondirish va baxtli yashash istagini ham o'z ichiga oladi. Erkak va ayol turmush qurishni davom ettirish orqali hayotlarini yaxshilashni xohlaydigan odamlar bo'lib qolmoqdalar. Oila nizolarini hal qilish usullari. Oiladagi nizolarni hal etishning ko'pgina samarasiz usullari mavjud, ulardan foydalanish nafaqat sizning qimmatbaho vaqtni olib tashlashi mumkin, balki oiladagi mojaroni yanada kuchaytirishi mumkin. Oilangizdagi ziddiyatlarni bartaraf etish uchun oilaviy psixologlardan yordam so'rang va oilangizga qo'shnilar, tanishlar yoki ota-onalarning maslahatini tekshirmang. Oilada hech qanday qarama-qarshiliklar mavjud emas, chunki oila munosabatlarining o'ziga xos jihati shundaki, qarama-qarshi jinsdagi odamlar butunlay boshqacha hayotiy hikoyalar va turli xil tarbiya bilan uylanadi va ayni paytda ular bir-birlari bilan bir-birining tagida bo'lishlari kerak. Bu holatda bajarilishi mumkin bo'lgan barcha narsalar oiladagi nizolarning oldini olishdir. Oiladagi nizolarni hal qilish uchun siz tushunishga

intilishingiz kerak. Agar ikkala turmush o'rtog'i bir-birlarini eshitishga harakat qilsalar, unda murosaga kelish mumkin. Bu erda g'alaba qozonishning hojati yo'q, chunki g'alaba yutqazishni taxmin qiladi. Ittifoq - bu qul va xo'jayin emas, ikki teng sherikning birlashmasi. Ikki turmush o'rtoq o'zaro munosabatlarda qulay bo'lishi kerak, natijada kimdirning xohish-istaklari amalga oshmagani sababli nikoh ittifoqi buzilmaydi.

Agar oilada shaxslararo munosabatlar madaniyati shakllangan bo'lsa, oila a'zolarining jamiyatda o'z o'rnini, qadrini topishga o'z istak va qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishga imkoniyat yaratadi. Agar unda oilaviy munosabatlar yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa yoki shakllanmasa unda turli muammolar va nizolar shakllanadi. Oilada totuvlik yo'qoladi va unda noxush psixologik muhit hosil bo'ladi. Oila a'zolari jamiyatda ham o'z o'rinlarini topa olmaydilar. Eng muhimi, bunday holat farzandlar kamolotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. G.Roland esa o'z izlanishlarida yosh er-xotinar oilasidagi shaxslararo munosabatdan qoniqishlari uchun zarur kommunikativ sifatlarni ajratib ko'rsatgan: 1. Muloqotchanlik. 2. Oilada yuqori darajadagi o'zaro tushunish. 3. Er-xotinlarning jinsiy qoniqqanligi. 4. Emotsional qo'llab-quvvatlashning mavjudligi va ishonch. 5. "Uy"ni oiladagi hamjihatlikni belgilovchi maskan deb qarash.

Yuqoridagi fikrlarimizga doir dalillarni uzoq chet el psixologlari olib borgan tadqiqotlar natijalaridan ham yaqqol ko'rishimiz mumkin. Amerika Qo'shma Shtatlarida so'rov davrida 266 ta oilaviy muammolar bo'yicha shug'ullanadigan maslahatchilar (mutaxassislar) o'rganib ko'rilganda, ularning e'tirof etishicha, ulardan yordam so'rab murojaat qilgan har 10 ta oilaning 9 tasida o'zaro munosabatlarda anchagina qiyinchiliklar sodir bo'layotganligini aytib berganlar. Mazkur qiyinchiliklardan: fikr va maslamlarning mos kelmasligi - 86,6% ni, bolalar va ularning tarbiyasi bilan bog'liq muammolar - 45,7% ni, jinsiy munosabatlarga doir muammolar - 43,7% ni, moliyaviy yechimsiz muammolar - 37% ni, madaniy muammolar - 37,6% ni, tug'ishganlar bilan munosabat - 28,4% ni, er-xotin o'rtasidagi ishonchsizlik - 26,6% ni, xo'jalik ishlari bilan bog'liq masalalarda - 16,7% ni, ma'naviy-jismoniy haqoratlash - 15,6% ni tashkil etadi. Aynan shu kabi muammolarga doir, ya'ni er-xotin o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning me'yorli kechishini amerikalik tadqiqotchilar V.Metyuza va K.Mixanovichlar o'rganganlar. Ular baxtli va baxtsiz oilalar (shartli ravishda) orasidagi o'ndan ortiq zarur farqlarni ko'rsatib o'tganlar. Bulardan oilada er-xotin munosabatlaridagi tengsizlik; bir-birini yaxshi tushunmaslik; jahl bilan gapirish; o'zini tahqirlanganligini sezish; e'tiborsizlik; umidsizlik; ishonchsizlik; janjallarni sodir etib turish; bir-birining

fikriga qo‘shilmaslik, e‘tibor talablik kabilar oilada baxtsizlik keltiruvchi muhim omillardir. Yuqorida keltirilgan ma‘lumotlar asosida xulosa qilish mumkinki, ko‘pchilik psixologlarning fikriga ko‘ra, oilaviy baxt bo‘lishi uchun nizoli oilalarda yetarlicha psixologik shart-sharoitlar mavjud emas. Bu esa yosh oilada sog‘lom psixologik muhitni ta‘minlaydigan er-xotin munosabatlariga xos sifat va fazilatlar yetarli shakllanmaganligidan dalolat beradi.

Xulosa o‘rnida aytishimiz mumkinki, bu kabi oiladagi nizolar oldini olish uchun oila ishonchli munosabatda bo‘lishi kerak. Agar hamkorlardan biri biror narsani tugatsa yoki uni boshqa bir sirdan saqlaydi, bu o‘z-o‘zidan munosabatlarda keskin atmosferani keltirib chiqarishi mumkin va buning oqibatida yuzaga kelgan ziddiyatning hajmi siz yashirilgan haqiqatdan ham qo‘rqinchli bo‘lishi mumkin. Oilaviy nizolarni hal qilishda muammolardan qochmaslik, balki ularni hal qilish kerak. Muammoni hal qilish, g‘alaba qozonish yoki himoya qilmaslik maqsadida konstruktiv va xotirjamlik bilan olib boring. Uchinchi tomonlarni nizoga jalb qilish maqsadga muvofiq emas, chunki ular mojaroning yanada kuchayishi uchun Maktabda o‘quvchilar texnologiya fanini qunt bilan o‘zlashtirib borishlari uchun darsliklar, o‘quv-uslubiy qo‘llanmalar, texnik vositalardan foydalanish kerak. Zamonaviy axborot texnologiyalarida foydalanish, interfaol usullarni qo‘llash, ta‘limiy vositalarni va ta‘limiy o‘yinlarni ta‘lim jarayonida tatbiq etishga alohida e‘tibor qaratilishi lozim. Bularhaqida keyingi mavzularda to‘liqroq to‘xtalamiz katalizatorga aylanishi mumkin. Ajrashish bu nizoni yechimi bo‘lib qolmasligi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. S. Pavlina. “Oilaviy munosabatlarning muammolarini tushunish”. (2006).
2. V. V. Kunitskaya. “Oilaviy nizolar va ularni hal etish yo‘llari” Ijtimoiy o‘qituvchi.
3. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. Darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
4. Nishonova N. Davlat boshqaruvi tizimida xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faoliyati (falsafiy taxdil). - Toshkent: Fan, 2013